

Hvor vil du seile?

Denne Havneguiden omfatter strekningen fra Bergen til Kirkenes – og noen nautiske mil forbi. Det høres ut som noe Hurtigruten gjør unna på noen dager. Men vi skal ikke følge en fast rute fra Vestlandet til Øst-Finnmark. I denne boken finner du steder, havner og opplevelser på kryss og tvers i *hele* denne kjempestore delen av landet vårt. Dette er ikke en bok om én sjøreise, men om uendelig mange.

La meg begynne med en avklaring: Jeg bruker nokså konsekvent begrepet *seile* om å reise med båt. Ordet brukes i sin mest nøytrale betydning, og for å slippe å si *kjøre*. Men om vi seiler med motorbåt, seilbåt, robåt eller kajakk gjør ingen forskjell. Bare så vi forstår hverandre.

Strekningen mellom Bergen og Kirkenes byr på mange av de største naturopplevelsene som finnes i Norge. Flere av dem er berømt på verdensbasis. Her er dramatiske fjell og dype fjorder. Vi finner fraflyttede og bebodde øyer langt til havs. I noen områder er alt som stikker opp av sjøen omkranset av kritthvite strender. Andre steder er det bare en molo eller en fjellknaus mellom menneskene og storhavet. Vi kan seile til isbreer og blomsterenger, rundt fuglefjell eller gjennom vakert kulturlandskap. Når vi kommer med båt, har vi alt dette på nært hold, og kan ta det i bruk, hvis vi vil. Avhengig av interesser kan vi ha med oss tursko, fiskesaker, klatrestyr, sykler, svømmeføtter, fugle- og florabøker og annen utrustning. Eller vi kan nøye oss med å bruke øyne, ører og øvrige sanser. De fleste vil sikkert satse på en kombinasjon.

Noen av Norges fineste byer befinner seg på denne strekningen. Foruten et par av de nest største, finner vi også den vestligste, nordligste og østligste her. Og selvsagt alle de andre som ligger et sted imellom, på den ene eller andre skalaen. Hver by har sitt særpreg, sin spennende historie og sine tilbud til oss som gjester. Du har sikkert vært i noen av disse byene før, i annen sammenheng. Men det er først når du ankommer med båt du oppdager hvordan de egentlig ser ut, og hvorfor de ligger der de gjør. Alle norske kystbyer har fremsiden mot sjøen. Noen få av dem har vridd litt på seg i løpet av etterkrigstiden, men også disse er nå i ferd med å sette fokus på sjøfronten igjen.

Vi kommer også innom noen av landets minste steder. Her er små samfunn med tyve, syv eller én fastboende. Mange slike plasser har en forhistorie med stor aktivitet og pulserende liv. Vi kan bli overrasket over hvor nært denne fortiden tross alt ligger, hvor raskt ting endrer seg. Samfunnsstrukturen langs kysten er i evig forandring. Også i våre dager kan åpning av en bro eller undervannstunnel – eller gassrørledning og kjøpesenter – skape blomstring ett sted og nedtur et annet.

Noen av disse mindre stedene har fremdeles butikk. Vi kan være ganske trygge på at de som bor der er bekymret for at den skal bli nedlagt. Jeg legger meg ikke opp i hva dere skal handle, og vanligvis heller ikke hvor, men bruk for all del butikken på slike steder! Det bør vi gjøre av ren egen-

interesse, så vi kan håpe at det finnes butikk her, og folk i det hele tatt, neste gang vi kommer også. Det er jo ikke sikkert at vi skal akkurat hit neste gang, men sånt jevner seg ut, så lenge vi alle er med på tankegangen. Butikken er ikke bare et sted for proviantering, det er her vi møter den fremste kilden til kunnskap om stedet og området vi er kommet til. På butikken kommer vi i snakk med de som bor her, og de med oss. Butikk og skole er ofte avgjørende faktorer for å motstå fraflytting. Fødselsrate og elevtall må andre ta ansvar for, vi som er innom på besøk får konsentrere vår omtanke om butikken.

Både i byene og i de mindre samfunnene, ja i mange av naturhavnene også, opplever vi det som med et stort begrep kalles kystkultur. Overalt finnes det minner om mennesker som har vært her før, og om hvordan de levde. Noen steder ser vi vitnesbyrd om velstand, tekniske nyvinninger, suksess. Andre steder har det vært slit og fortvilelse. Helleristninger og hulemalerier forteller oss om kystkulturen i steinalderen. Bevarte brygger, bygninger og båter viser oss nyere historie. I Finnmark kan vi tydelig se at alt måtte bygges på nytt etter krigen. Hvis vi skal lete etter ett ord som dekker alle disse inntrykkene, må det kanskje bli *forandring*?

Langs hele kysten finner vi engasjerte mennesker som er opptatt av å bevare slike minner om vår felles fortid. Mange steder gjøres det stor innsats, både med verktøy og med kunnskapsformidling, for at disse minnene skal leve videre. Når vi oppdager slike ildsjeler i en havn vi besøker, kan vi godt stikke bortom og hilse på. Det er det de håper vi skal gjøre, det er også en del av kystkulturen.

Fra andre farvann hører vi om overfylte havner, om båtfolk som kvier seg for å reise videre hvis de har funnet en plass å fortøye. Sånt er det lite av mellom Bergen og Kirkenes. Visst kan det komme mye båt til Trænafestivalen eller når Lyngen Rock & Reker går av stabelen. Men ved slike spesielle anledninger er arrangørene alltid flinke til å sørge for at det går seg til i havnen, slik at alle får plass. Det er ikke uvanlig at de lokale innbyggerne flytter sine egne båter når noe spesielt skal foregå, så det blir god plass til gjester. Til hverdags er det rikelig plass i de aller fleste havnene. En gang i blant må vi være litt fleksible. Smidighet er bra både for kroppen og sinnet, og som regel riktig hyggelig. Kommer vi til havnen i Bergen på 17. mai, eller på samme dag som Rolling Stones spiller på Koengen, får vi alltid plass, men vi må ligge utenpå noen andre. Når vi tenker oss om, er det vel på den måten vi har møtt mange av de greie menneskene vi har blitt kjent med «på havet»?

Noen steder vil vi finne egne, store gjestebrygger, i andre havner er det avsatt noen plasser til gjester. Enkelte steder brukes hele havnen i utgangspunktet av de som bor eller jobber der, slik at vi må spørre hvor vi kan fortøye. For havner der dette er aktuelt, finner du mer informasjon i beskrivelsen. Når skyssbåten kommer med skolebarn eller med folk som skal hjem fra jobb, er det dumt hvis vi har fortøyd ved rute-

båtkaien og gått på tur. Når noen kommer inn til fiskemottaket med fangst som skal leveres, er det fint at vi ikke ligger akkurat der. Når vi spør oss frem, får vi alltid hjelp – og det er alltid en god ting å komme i snakk med folk på land.

Og så finnes det fine – og trygge – naturhavner, på hele strekningen. Her kan vi ofte være helt alene, noen steder møter vi kanskje en annen båt eller to. I enkelte, spesielle verneområder er det restriksjoner på ilandstigning til visse tider av året, i forbindelse med hekketid, reinkalving og den slags. De få stedene der dette er aktuelt, nevnes det i teksten. Ellers er det allemannsretten og vår gode oppdragelse som gjelder. Som regel er vi uansett langt fra folk i disse uthavnene.

Man kan bli overrasket over hvor mange av naturhavnene som også har historie og hendelser knyttet til seg. Det var mye mer folksomt i disse områdene i tidligere tider.

Norskekysten er unik, på flere måter. Praktisk talt hele kysten vår er beskyttet av skjærgård. Det har hatt avgjørende betydning for at det bor mennesker her i det hele tatt. Skjærgården og fjordene har gjort det mulig å navigere og kommunisere. Vår enestående, skjermede kystlinje er utvilsomt en viktig grunn til at Norge er ett langt, mangfoldig og temmelig enestående land. Og det er den som gjør det trygt for oss å kaste loss for å oppleve alt sammen i vår egen båt.

Langs hele kysten står vi overfor valgmuligheter og avgjørelser. Skal vi gå den indre, skjermede leden, eller vil vi besøke de værbitte øysamfunnene ute i havet? Vil vi raskt frem eller vil vi se mest mulig? Hvilke fjorder vil vi besøke? Med de over 400 havnene som beskrives i boken, kan du vurdere alternati-

vene og planlegge akkurat som du vil – gjerne med varianter og avstikkere.

Det finnes noen få, åpne havstrekninger der det ikke er noen indre led. Vi har Stadt, Hustadvika, Folda og deler av Varangerhalvøya. Her er det gode havner i hver ende, og som regel finnes det havner underveis på det åpne stykket også. Nødhavn er et ord som gir uheldige assosiasjoner. Det får vi neppe bruk for på en ferietur, hvis vi følger med på værmeldingen. Men noen ganger kan en klok skipper utrette mirakler for stemningen om bord – og for den videre skjebnen til både båtliv og familieforhold – ved å stoppe i en havn som man i utgangspunktet kanskje ikke hadde tenkt seg innom.

Er vi nødt til krysse de åpne strekingene? Mange av oss vil jo det, fordi vi gleder oss til det som er på den andre siden. Men denne boken er ikke bare for dem som skal reise langt! Dere finner mer enn 70 havner nord for Bergen, før det blir snakk om å krysse Stadt. Etter Stadt er det 40 nye før Hustadvika, og for trøndere er det 70 havner mellom Hustadvika og Folda. De resterende, drøyt 200 havnene i boken er i nordlendingenes «nærrområde».

Vi må ikke lage noen mentale eller andre sperrer på grunn av disse få, åpne strekningene. Det er snakk om noen få timers kryssing, og vi legger ikke ut før vi er fornøyd med værutsiktene.

Men det er jo uansett ikke hver dag vi skal på langtur, det er antageligvis mange som aldri skal det. Denne guiden er like mye for dere som trives best i nærrområdet som for Den store sjøreisen.

Vesterålen

Havneguiden blir til

En vakker juledag dro vi av gårde for å ta de siste flybildene. Forlagssjef Jørn Engevik hadde vaktet værprognosene i flere uker. Det hadde vært en bedrøvelig sommer, vi ventet på godt fotolys. Omtrent halvparten av havnene gjensto, hvis det ikke snart ble vær til å fotografere, ville det ikke bli noen bok. Endelig kom godvær og reiseordre, og vi tok av fra Flesland med det lille Cessna-flyet til Bjørn og Morten Skanding. Når man fotograferer fra et småfly, stikker man hode og armer ut av flyets sidevindu, omtrent sånn som barna ikke får lov til i bilen. Og så tar man bildene, det er ikke så mye mer. Men det hjelper å ha et flyver-ess bak stikka: Morten er en pilot som kan få flyet sitt til å henge nærmest i ro, med perfekt kame-ravinkel, mellom fjellvegger og kraftledninger. Jeg er ganske sikker på at du kan se hvilke av bildene som ble tatt på denne turen. Ikke fordi jeg er en spesielt genial fotograf, men fordi det var så utrolig fint vær, og fordi Morten kan det han kan.

Men det var nære på at alt gikk i vasken: Allerede ved første mellomlanding, i Ørsta, oppdaget Morten at flymotoren ikke gikk som den skulle. Hvor får man tak i en ny tenningsmag-net, og hvor finnes en mekaniker som kan montere den, midt i fellesferien? Hvor langt tør vi fly med en motor som fusker – og hvor lenge varer godværet? Uten bilder, ingen bok, dette var krise!

Man kastet seg på mobiltelefonene, og gode krefter trådte til: Delelageret på Notodden fikk lirket ut reservedelen uten-om åpningstid. Jørn rykket ut og hentet den, og klarte å få den med som spesialpakke på kveldsflyet fra Gardermoen. Morten og jeg fløy Cessna'en til Trondheim, mens vi prøvde å tenke på noe annet enn motorlyden. På Værnes møtte vi et nytt problem: Ved en misforståelse var pakken, som skulle vært håndlevert til oss, blitt låst inn på fraktkterminalen, som nå var stengt for helgen. Men i Trøndelag har de greie fly-plassvakter. Med stor innsats, etter at flyplassen var stengt, klarte man å finne pakken og få den ut, utenom alle syste-mer. Neste morgen kom en blid og dyktig flymekaniker inn fra hytteferie på Fosen, og fikk byttet den defekte delen. Resultat: To fornøyde karer kunne reise videre i solskinet, med oppdraget i behold. Bare halvannen dag var tapt. Tusen takk til alle som bidro! Århundrets flytur fulgte, som dere ser av bildene. Rett etter at vi hadde tatt det siste bildet, fire dager senere, begynte det å regne...

Under arbeidet med denne boken har jeg snakket med mennesker i praktisk talt hver eneste havn som er omtalt. Flere hundre mennesker har hjulpet meg å skrive denne Havneguiden. Tusen takk skal dere ha! Kontakten med dere har vært det fineste med hele prosjektet. Overalt har jeg møtt hyggelige, hjelpsomme, spennende mennesker – som er stolte av stedet sitt, og som har masse å fortelle. Ofte begynner det forsiktig: Nei, her er det vel ikke så mye spesielt. Men joda, på hvert eneste sted er det noe spennende, noe inter-

essant, noe særegent. Noe du ikke kan oppleve andre steder enn akkurat der. Til deg som skal bruke boken: Det er disse menneskene du treffer når du kommer til de forskjellige hav-nene. Disse og andre av samme sorten. De står ikke på kaien og tilbyr suvenirer og guiding, du må finne dem og komme i snakk med dem. Det er ikke vanskelig, de har ingen ting imot å bli funnet. De finnes i butikken, langs veien, på den lille kaféen eller i huset sitt, hvis du banker på. De vet som regel alt om stedet. Hvis du er litt tålmodig, husker de etter hvert at det som de selv ser eller gjør hver eneste dag, kan være spesielt og enestående for oss som ikke bor her. Mange av stedene vi er innom får ikke besøk så ofte. Det er hyggelig for dem som bor der å treffe deg også.

Jeg håper du får glede og nytte av boken. Som jeg har nevnt, har den mange, ulike bruksområder. Kanskje planlegger du lang båtture langs denne kyststrekningen i den ene eller andre retningen. Eller bor du i Ålesund eller Trondheim, og lurere på om dere skal dra nord- eller sørover neste gang – eller kanskje innover i fjorden? Noen kan bruke boken til å planlegge hva de skal gjøre når eller hvis de får seg båt. Boken kan være fin å ha med seg på en reise med Hurtigruten, eller hvis du er innkalt til tjeneste i Marinen. Du kan til og med bruke Havneguiden på biltur – men da må du love å parkere i god avstand fra bryg-gekanten. Og hvis noen som ikke kommer seg på tur kan reise litt i boken i stedet, blir jeg ekstra stolt og glad.

Som jeg ofte sier når jeg virkelig har kost meg: Dette må vi gjøre om igjen. Før eller senere kommer jeg sikkert til å skrive en ny utgave, med oppdaterte opplysninger, nye bilder, noen nye havner og mange nye historier og opplevelser. I mellomtiden hører jeg gjerne fra dere. Kommentarer, innspill, forslag til nye havner og alt annet mottas med stor takk.

God tur!

Espen A. Jacobsen
espen.jacobsen@me.com

Espen A. Jacobsen